

Về sự kiện sứ đoàn Miến Điện đến Gia Định năm 1823

Tôn Thất Thọ

Dưới thời vua Minh Mạng (1820-1840) đã có sự kiện liên quan đến ngoại giao giữa nước ta và Miến Điện. Sự việc xảy ra vào tháng 11 năm Quý Mùi (1823). Vừa qua, được bạn Brian Wu, một nhà nghiên cứu ở Mỹ cung cấp cuốn *Journal of an Embassy from the Governor-General of India to the Courts of Siam and Cochin China* (Vol II) xuất bản năm 1830 do John Crawfurd soạn, trong tập sách này có đoạn tác giả ghi chép về sự kiện trên.

Nội dung đại ý tác giả cho biết là trong thời gian đó, một vị quan dưới quyền của Tổng trấn Gia Định Lê Văn Duyệt (1763-1832) được cử đi qua Miến Điện, lý do là nghe tin báo bên đó có bán tổ chim yến, nên đã sai phái người qua thu mua, rồi về bán sang nước Trung Hoa để tìm kiếm lợi nhuận. Nhưng không may, vị quan này đã bị triều đình Miến Điện bẫy giờ bắt giữ để điều tra. Sau khi biết đây là vị quan của nước ta, họ đã đưa về, đồng thời cử đoàn sứ đi theo và mang thư sang đệ trình lên vua Minh Mạng (1820-1840) xin được liên minh để đánh nước Xiêm, nhằm chia lãnh thổ nước này. Sự kiện đó được sách ghi là

Ký họa Tổng trấn Lê Văn Duyệt

vào ngày 10-6-1823. Bên cạnh đó, bài viết đã cung cấp một số nội dung khác như:

Sứ Miến Điện được Tổng trấn Lê Văn Duyệt tiếp kiến. Hai bên đã trao đổi thông tin về tình hình chính trị lúc bấy giờ giữa 3 nước Anh, Xiêm La và Miến Điện. Tổng trấn Lê Văn Duyệt, qua sự mô tả của sứ đoàn Miến Điện là người rất am hiểu về những gì đang diễn ra, như các cuộc đụng độ của nước Anh và Miến Điện.

Qua sự gặp gỡ của sứ đoàn, Lê Văn Duyệt cùng hai quan

chức người Pháp là Vanier và Cheneaux đều ủng hộ về đề nghị giúp Miến Điện, nhưng khi chuyển ra Huế, vua Minh Mạng (1820-1840) đã từ chối, và ít lâu sau, Lê Văn Duyệt được lệnh về kinh.

Không hoàn thành được mục đích, sứ đoàn Miến Điện rời Sài Gòn vào ngày 1-4-1824. Theo yêu cầu của sứ đoàn, triều đình Huế đã cung cấp thuyền để đoàn đi qua Singapore (sđd, từ trang 445).

Với sự kiện trên, sách *Đại Nam thực lục* do Quốc sử quán triều Nguyễn soạn đã ghi khá cụ thể và nội dung cũng khác so với sự ghi chép trong sách trên. Nguyên văn trong *Thực lục* cụ thể như sau: “Quốc vương nước Miến Điện sai sứ đến thông hiếu. Khi trước Tổng trấn Gia Định là Lê Văn Duyệt sai thuộc hạ là Nguyễn Văn Độ đi thuyền buôn sang các nước bên ngoài nước Hồng Mao tìm mua đồ binh dụng, bị gió bạt đến trấn Đào Quai nước Miến Điện. Quan trấn ấy bắt Độ đưa về thành An Hòa. Vua nước ấy ngờ Độ là gián điệp của nước Xiêm, xét hỏi nghiêm ngặt. Đến lúc biết là người nước ta, bèn hậu đãi đưa về; nhân sai bồi thần là bọn *Hợp thần thắng*

JOURNAL OF AN EMBASSY
FROM THE
GOVERNOR-GENERAL OF INDIA
TO THE COURTS OF
SIAM AND COCHIN CHINA;
SHOWING A VIEW OF THE
ACTUAL STATE OF THOSE KINGDOMS.
BY
JOHN CRAWFURD, ESQ. FRS. FLS. FGS. &c.
LATE EMBY.
SECOND EDITION.
IN TWO VOLUMES.
VOL. II.
LONDON:
HENRY COLBURN AND RICHARD BENTLEY,
NEW BURLINGTON STREET.
1830.

(Crawford)
B.C.

APPENDIX.

APPENDIX A.

NARRATIVE OF AN EMBASSY FROM THE KING OF AVA
TO THE KING OF COCHIN CHINA.

In the year 1828, the very one following our own Mission, the present King of Ava, who had just succeeded the throne, sent an Embassy to the King of Cochin China, the circumstances and results of which are an illustration of the character of the new Government of Ava and Cochin China, but more particularly of the last, that I have deemed a succinct account of it worth appending to the present work. The following brief explanation of the circumstances which led to the Burman Mission, and of the manner in which the Narrative fell into my hands, and has been prepared, will be necessary.—In 1828, a certain Cochin Chinese petty chief, or inferior officer, who had once professed the Christian religion, but afterwards, repented to King Sin, the Governor of Kamboja, as separately mentioned in my Journal, that a volume of worth might be made by purchasing certain supplies' sent to Ava and sending

Bìa sách và nội dung bài viết

thụ nhĩ miêu Ty chí tu giá nô tha đem quốc thư và phẩm vật đến dâng (1 cái ấn vàng, 40 cái nhẫn vàng, 1 cái hộp trăn sơn đỏ, 1 chuỗi hạt châu không cháy, 1 bức chiên tơ đỏ, trầu tơ đại hồng và trầu tơ tổ hồng mỗi thứ 2 bức). Sớ đến Gia Định. Thành thân sai dịch thư tâu lên. Thư lược nói: trước đây, nước ấy vẫn muốn giao hiếu tỏ lòng thành, khoảng năm Gia Long đã 2 lần sai sứ đi, nhưng không đến nơi được. Nay nghe nhà vua mới nối ngôi, nước ấy vui mừng lắm, dâng thư tâu lên, và xin nước ta tuyệt giao với nước Xiêm.

Vua vờ đại thần bàn bạc. Bọn Nguyễn Đức Huyền và Trần Văn Tính cho là nước Diên Điện cùng nước Xiêm thù nhau lâu đời, nay đến thông hiếu, ý đồ có thể biết được. Và ta với nước Xiêm đã hòa hiếu với nhau, mà lại giao thông với nước Diên Điện thì người Xiêm chưa chắc không ngờ, không bằng hậu tứ mà báo về. Bọn Nguyễn Hữu Thận, Nguyễn Văn Hưng cho rằng người phương xa dật diu đến, đời xưa lấy làm rần; nhưng kẻ mền nghĩa mà đến, cũng không nên cự. Hướng chi Diên Điện thù với Xiêm, không liên quan gì đến ta, ta khước từ Diên Điện, người Xiêm chưa chắc cảm ơn ta. Ta cứ nhận lấy.

Vua dụ rằng: “Trẫm nghĩ Hoàng khảo Thế tổ Cao hoàng đế ta sang Xiêm, vua trước nước ấy đã sai quân giúp một lần, nhưng sai tướng không được người khá, đến đâu cũng cướp bóc, làm mất lòng dân, nhân đó bị giặc đánh tan phải chạy, từ đó về sau sợ oai giặc, không dám hé răng nói đến việc xuất binh nữa, cho nên Hoàng khảo ta khôn ngoan tính trời, biết thời đã đến, không cần phải mượn quân của họ mà bị kiềm chế, bèn tự quyết định, liền đem đi đường biển về nước. Từ đấy chiêu tập những người cự thuộc, rộng nạp những người mới đến, oai trời đến đâu, giặc đều tan vỡ rồi lấy cả nước, thống nhất giang san, có thêm nhờ một mũi tên, một tấc gươm của nước Xiêm đâu. Việc ấy chẳng những quan dân nước ta đội oai trời, mà các nước ngoài biển đều phục sức thân. Nhưng Hoàng khảo ta lại nghĩ tấm lòng tốt buổi đầu của người Xiêm, họ lại là láng giềng, nên từ trước đến giờ vẫn cho giao hiếu. Trẫm noi theo phép cũ, há lại

nghe lời nói ngoài mà tự mình tước bỏ nghĩa láng giềng. Nếu ngày khác nước Xiêm mưu đồ không tốt, mà gây hấn ở ngoài biên, thì đã có lẽ phải trái, bên nào phải thì khỏe, trời sẽ giúp cho, mà việc làm một nửa thu công gấp đôi.

Nay tự trẫm xem ra thì quyết không có lẽ bỏ giao hiếu gây hiểm thù để nhọc quân lính. Vậy lời xin của nước Diên Điện không cho thi hành. Nhưng nghĩ sứ thần vượt biển đi xa, giữa đường lại gặp hỏa tai, nên trả lại đồ cống mà thưởng cho quốc vương và sứ thần,

Sai đình thân viết thư trả lời. Đình thân lại xin trong cống phẩm nhận lại 1 cái nhẫn vàng để yên ủi tình người ở xa.

Vua theo lời xin, sai quản cơ Nguyễn Văn Uẩn và Chánh tuần hải đô đình Hoàng Trung Đông đem binh thuyền và mang lương tiền 6 tháng, đưa sứ giả đến địa đầu Diên Điện thì về. Lại sai bộ Lễ đem việc ấy báo cho nước Xiêm. Người Xiêm gửi thư đến tạ...” (*Đại Nam thực lục*, tập 2, tr.324).

Bỏ qua vài sự khác biệt từ sự ghi chép của hai nguồn sử liệu trên, có thể nói rằng, vào thời điểm đó, trước tình hình căng thẳng của hai quốc gia láng giềng, vua Minh Mạng đã có chính sách ngoại giao khôn khéo, ôn hòa, không liên kết hay liên minh với nước này để chống lại nước khác. Thực hiện đường lối mềm dẻo để tránh đối đầu không cần thiết, đó chính là truyền thống yêu chuộng hòa bình từ trước đến nay của nhân dân ta...■

TÀI LIỆU THAM KHẢO:

1. Quốc sử quán triều Nguyễn, *Đại Nam thực lục*, tập 2, Nxb. Giáo Dục, 2007.
2. *Journal of an Embassy from the Governor-General of India to the Courts of Siam and Cochin China*, John Crawfurd, London, 1830.